

שמעתא אליבא דהלכתא

גליון רפ"א - פרשת האזינו - חג הסוכות - תשע"ז - קהילת חניכי הישיבות, רמות ב"ש

עבודת המועדים

עבודת חג הסוכות

ההנהגה בימים שלפני סוכות

המנהג להשיכים למחרת יו"כ - נהגו לעשות השכמה לתפילה במחרת יום כיפור שלא יקטרג השטן". (אליה רבא תרבי"ד ס"ק יב בשם השל"ה)

הימים שבין יו"כ לסוכות הם כיום הכיפורים במקצת, וכיו"ט - אין אומרים תחינות מיום כיפור עד סוכות". (רמ"א ס"י תרבי"ד ס"ה)

"משום דהוי יו"ט כמו יום הכיפורים במקצת, כמו שכתוב במדרש על פסוק ולקחתם לכם ביום הראשון וכו' ומכאן וכו'..." (ביאור הגר"א שם)

"ארבעה ימים שבין יום כיפורים לסוכות בהן עוסקין בני ישראל במצות סוכה ודי מינים ומעשים האלה מביאים את האדם לידי זכירה שיזכור בדיקותו בהשי"ת ולדבקה בו, על כן אלו הימים הם כמו יום טוב, מאחר שהעסקים הקדושים מביאים לידי זכירה הני"ל, לשמוח בשמחה הרוחנית לעבוד את ה' בשמחה ובטוב לבב". (של"ה מסכת סוכה, עמוד השלום פרק נר מצוה, א)

הנה כדי שנגיע בצורה הנכונה לחג הסוכות, עלינו להזהר מאד בימי ההכנה לחג, שלא לאבד ח"ו את ההשגות שהשגנו בימים הקדושים שעברו, וכבר היה מי שהעיר שצריך משנה זהירות בימים אלו, ובפרט בעת העיסוק בקניית ד' המינים, שלא להיות מושפע מאוירת הרחוב. ויש לזכור מה שהובא בקונטרס בעניני חג הסוכות (עמ' פו בשם הגר"ב צ במברגר) **"אחרי הימים הנוראים צריך האדם להרגיש כמו חייל העומד בחזית באמצע מלחמה עם אקדה בידו, ויש חשש מהתקפה חדשה של האוייב בכל רגע, וחייב זה הריהו מביט בכל רגע לכל צד לראות אם האוייב מתקרב, כדי שיוכל להורגו... ולכן גם אנו אחרי שזכינו בימיו"ל לנצח את היצה"ר, עלינו להזהר מאותו אוייב ערמומי העומד לקום עלינו בכל רגע ורגע, ולא לתת לו להתקרב אלינו"**.

חג הסוכות גם כהמשך לימי הרחמים

כתב הגר"י הוטנר זצ"ל (פחד יצחק ר"ה מאמר י"ו) **"שתים הן המערכות של קדושת המועדים בישראל: שלש רגלים וימים הנוראים ולמנוח איפוא... כי יחסו של קדושת חג הסוכות לכלל המועדים, יחס כפול הוא. כי מפאת אשר הוא המקרא קודש האחרון משלל הרגלים, הרי הוא חותם את מערכת קדושת הזמן של הרגלים; ומפאת אשר הוא המקרא קודש האחרון בירח האיתנים, הרי הוא חותם את קדושת הזמן של הימים הנוראים"**.

מהות ימי הדין היא פחד ויראה, ומאידך, שלשת הרגלים הם זמן של שמחה, ובפשטות חג הסוכות שייך למערכת הרגלים, וביותר שיעקר מצות השמחה שנאמרה בתורה (ושמחת בחגך) נאמרה בחג זה. אבל באמת מצינו חג הסוכות שהוא המשך ימי הדין, שהרי עדיין לא נגמר כל החינות עד אחרי הושענא רבה, ואפילו עד אחר שמיני עצרת. וא"כ מצד אחד עלינו לשמוח "שמחה יתירה" בחג זה (וכמשי"כ הרמב"ם) ואפילו יותר משאר המועדים, ומאידך אנו משייכים את עבודת הימים הנוראים, וכמשי"כ החז"רי"א "בימי החג לא יסיר מורא שמים מעליו, וח"ו לשמוח שמחה שאינה של מצוה, ויזכור כל אשר טרח בעשרת ימי תשובה, ועוד כי יום הושענא רבה לקראתו ועדיין הוא בספק"

והמתבונן בעומק הדברים יראה שאין כאן סתירה כלל, שהרי אין ענין הפחד והאימה בימי הדין לשתק ולבטל את האדם, אלא אדרבה לקרבו ולרוממו להמליך את הקב"ה, וכפי שידועה לשונו של הרמב"ם (פירוש המשנה לרי"ה) "שהם ימי מברר ומנוס אליו", וא"כ אחר שנתהוה וזנדכנו ע"י תשובה ותפילה בימים הנוראים, נתן לנו הקב"ה את חג הסוכות כדי לקדשנו ולרוממו, ודוקא חג זה שהוא אחר הימים הנוראים, הוא החותם את כל מערכת ג' הרגלים, שיש כאן ענין של תשובה מאהבה, באופן של שמחה ורוממות ועדיין הוא בספק"

ונראה עוד, שיש כאן גם חסד ה' עלינו, שנותן לנו זמן של שמחה ורוממות והתקרבות אליו לאחר ימי הדין, וח"ו מענין האהבת ה' שיש כאן, יש לנו אפשרות

שמעתא אליבא דהלכתא

האם מותר לצאת לטיול למקום שאין סוכה

א. מצות ישיבה בסוכה. ב. הולכי דרכים במצות סוכה. ג. עידן דריתחא במפקיע עצמו ממצות סוכה.

א. מצות ישיבה בסוכה

נצטיינו לשבת בסוכה ז' ימים שנא' (ויקרא פכ"ג פסי מב) בסוכות תשבו ז' ימים. ואמרו בש"ס סוכה (כח): דכל אותם ימים אדם עושה סוכתו קבע ודירתו עראי, כיצד, אוכל ושותה ומטייל בסוכה ומשנן בסוכה. וכן הוא בטש"ע (סי תרלט סע' א).

ב. הולכי דרכים במצות סוכה

ואיתא בש"ס שם (כו) "הולכי דרכים ביום, פטורין מן הסוכה ביום וחייבין בלילה. הולכי דרכים בלילה, פטורין מן הסוכה בלילה וחייבין ביום. הולכי דרכים ביום ובלילה, פטורין מן הסוכה בין ביום ובין בלילה". ופרש"י (שם) דטעמא דכתיב בסוכות תשבו, כעין ישיבת ביתו, כשם שכל השנה אינו נמנע מלכת בדרך כשחורה כך כל ימות החג שאינו יו"ט לא הצריכו הכתוב למנוע, ע"כ. וכן פסק השו"ע (סי' תרמ סע' ח). והוסיף המ"ב (סי' ק"מ מ' סו"ק מב) דפטורים מלבוש סוכה וא"צ להמתין מלאכול עד שיגיעו לסוכה, אם לא שידמו לפניו סוכה בעת האוכל בלי טורח. [ועינין ברמ"א שכתב דאף כשהולכי דרכים חייבים אינם חייבים אלא כשיוכלו למצוא סוכה, אבל אם אינם מוצאים סוכה יוכל לילך לדרכו, אף שלא ישבו בה לא יום ולא לילה, כשאר ימות השנה שאינו מניח דרכו משום ביתו].

ובטעם הפטור כתב המ"ב (סי' ק"ט) דתשבו כעין תדורו אמר רחמנא וידוע כשאדם דר בביתו בשאר ימות השנה אינו נמנע מלסוע ואינה ענין ומניח את ידו (שלא כתבו בסוכה) ולפ"ז י"ל שכן הדין ליוצאים לדרך לצורך טיול דפטורים מהסוכה. אלא דשו"ר באג"מ (אוי"ח סי' צג) שכתב דלצאת לטיול ולתענוג בעלמא למקום שלא יהיה לו סוכה מסתבר שאסור, והולכי דרכים שפטורים מהסוכה אף כשיוצאים לדבר הרשות היינו כשהולכין למסחר וכיוצא שהוא צורך ממש וגם הוא לכל אדם שבשבייל זה היה צריך לצאת גם מביתו, שלכן באופן זה מותר לצאת מהסוכה, אבל לטיול ולתענוג בעלמא שאין לזה שום צורך אלא כלום מה שבשבייל אותו והנאתו היה יוצא מביתו כיון שלא היה צורך לצורך, ע"כ.

ולכאורה צ"ע דאם נימא דפטור זה נאמר רק כשיצא לסחורה וכדו' לא הוי ליה להשו"ע ונושאיו כליו לסתום דבדר. ואדרבה זיל בתר טעמא והרי כבר כתבו הפוסקים דטעם הולכי דרכים פטורים דתשבו כעין תדורו אמר רחמנא וידוע כשאדם דר בביתו בשאר ימות השנה אינו נמנע מלסוע ואינה ענין ומניח את ביתו וכן ה"ה בסוכה. וכן דרכו של אדם לצאת נמי לטייל וכדומה. ואי"פ שרש"י כתב שיוצאים "לסחורה", מ"מ מוכח מסיניא דפוסקים שדבריו הם לאו דוקא, אלא אורחא דמלתא נקט. ועוד דהתוס' (שם ד"ה הולכי) פירשו דהולכי דרכים פטורים משום תשבו כעין תדורו כשם שאדם בביתו אין נמנע מלצאת לדרך כך אינו נמנע לצאת מסוכתו, ע"כ. ולא כתבו שיוצאים לסחורה. וע"כ מוכח דלסחורה לאו דוקא. ואף אם נימא דכוונת רש"י היא בדוקא. מ"מ ע"י בב"י (סי' תרמ) שאע"פ שדרכו להביא פירושו של רש"י בכל מקום הכא הביא סוגית הש"ס ופירוש תוס' (שלא כתבו לסחורה) ושביק את דברי רש"י, ודו"ק.

ג. עידן דריתחא במפקיע עצמו ממצות סוכה

ועינין עוד באג"מ (שם) שכתב דאף אם נימא דפטור של הולכי דרכים נאמר אף ביוצא לטיול, מ"מ הא איתא במנחות (מא). דבעידן דריתחא ענשין אף על מ"ע שאין חיוב על הגברא, כמצות ציצית וכדו', ומבואר שם דאף באופן שהיה לו הנאה בלבישת בגדיה הפטורין מציצית, דודאי לא בכוונה ליפטר מציצית לבש רב קטינא לסדינא וסרבלא הפטורין מציצית, לכן מסתבר דלייל לטיול ולתענוג למקום שילכא סוכה אסור.

ונדון דבדר זה. דהנה כתבו התוס' (ערכין ב: ד"ה הכל) דהא דאמרו חז"ל דבעידן דריתחא ענשין אף על מ"ע היינו דוקא באותן הימים דכל הטליתות היו ב' ד' כנפות, איכא עונש לאותו שמשנה אותו להיפטר אבל בזמן הזה שרוב הטליתות פטורים אין עונש למי שאינו קונה ד' כנפות, ע"כ. נמצא דבעידן דריתחא ענשין למי עושה מעשה בידים כדי להפטר מהמצוה, אבל מי שאינו חוזר אחר קיום המצוה אינו נענש. מיהו אף קיים המצוה בכל רגע וכו', ע"כ. וכ"כ המהרש"ם (ח"א סי' רט) ע"פ המדרש (פי' בסוטה יד.) "וכי משה רבינו היה תאב לאכול מפירות הארץ כו' אלא לקיים מצות התלויות בארץ הוא רוצה", עיי"ש

בושיתא מקובצת (ערכין שם אות טו)

אולם רבינו יונה (שערי תשובה שער ג אות כב) כתב לענין ציצית דאע"ג דאם אין לו בגד כזה אינו חייב לקנותו, אף גם זאת אמרו ר"י במנחות (שם) כי עונש יענש לענותו בצרה על דבר אשר לא חמד בלבבו ויפי המצוה ושכרה לבעבור סבב פני דבר חיובה עליו ולקחת לו בגד שיש לו ד' כנפות, ע"כ. מבואר דענשין אף על מה שלא משתדלים אחר חיוב המצוה. אמנם בב"י (סי' כד) הביא רק סברת התוס' הני"ל, ועל כן כתב בשו"ע (סי' כד סע' א) ע"פ הגמ' בסוטה הני"ל דטוב ונכון להיות אדם זהיר ללבוש טלית קטן כל היום כדי שיוזכר המצוה בכל רגע וכו', ע"כ. וכ"כ המהרש"ם (ח"א סי' רט) ע"פ המדרש (פי' צו פ"ט אות טו).

אבל דעת החו"י (ססי' קסו ד"ה ובכה"ג) סברת הרבינו יונה. וכן מבואר בביאור הלכה (סי' קכח על סד ד"ה אינם רוצים) בשם החמד משה. וכן הוא בערוה"ש (סי' ח אות ג). וכבר הארכנו בזה בסיד' בגליון פ"ה. ולפ"ז י"ל שביציאה לטיול למקום שאין סוכה איכא משום בעידן דריתחא ענשין על עשה, לא מבעיא להרבינו יונה דע"י יציאתו נמצא מציצית עצמו מהמצוה ד"ל כן, אלא אף להתוס' י"ל כן דהרי סוכתו לפניו ועושה מעשה בידים ע"י יציאתו לדרך להפטר ממצות סוכה.

אולם יש לדחות דהרי אין כוונתו לצאת לטיול כדי להפקיע עצמו מהמצוה, וא"כ י"ל דאין כה"ג משום בעידן דריתחא כי לצורך עושה כן. וכבר מצינו בט"ז (וי"ד סי' שכד סי' ק) דבמקום צורך ליכא משום בעידן דריתחא ענשין על העשה, שהרי כתב דאע"פ איכא אסור לעשות עושה פחות פחות מכשיעור משום הפקעה ממצות חלה, מ"מ רשאי לעשות העושה פחות משיעור כשאין כוונתו להפקיע א"ע מהמצוה. והצמח צדק (וי"ד סי' צב) כתי' דהא דאמרין טעדיקי למיפטר נפשך מציצית נאמר כשעושה כן בלי דבר המכריחו אבל היכן שמוכרח י"ל דאין שייך כ"כ ע"ז טעדיקי וכו', ע"כ.

אלא דלכאורה יש להוכיח דצורך טיול אינו בכלל צורך לענין זה לאפקיע חשש "עידן דריתחא", (הרי מבואר בשו"ע (סי' תקלא סע' ז) ונושאי כליו ע"י השי"ש קובץ תשובות ראי' סי' לו) דלצאת מאר"י לחו"ל לצורך סחורה אף לרווחא (להתעשר) שרי אע"פ שמפקיע עצמו ממצות התלויות בארץ, כמ"ש ברשב"ם (ב"ב צא). דאסור לצאת מאר"י מפני שמפקיע עצמו מהמצות (ופי' הבית שלמה (וי"ד סי' צד) שמפקיע א"ע ממצות התלויות בארץ), אולם לצורך טיול אסור. ומבואר דאף כשעושה לצורך טיול איכא משום הפקעה מהמצוה, וא"כ לכאורה ה"ה בני"ד, וכדעת האג"מ הני"ל.

אולם יש לדחות דמצות סוכה שאני דאכ"פ פטור הולכי דרכים שהוא משום שכתוב "תשבו" ודרשין דכעין תדורו ולא הצריכו הכתוב למנוע מלצאת לדרך כמבואר לעיל בשם הראשונים. וא"כ כיון שזו צורת המצוה לא שייך כלל הא דעידן דריתחא. (וע"י עוד באג"מ (וי"ד ח"ב סי' קלה) שכתב דמי שלבש ציצית ביום אם אינו חוזר ולבשו בלילה אינו נענש בעידן דריתחא. ולפ"ז י"ל דאף לשיטתו אם כבר אכל היום בסוכה ליכא משום עידן דריתחא, ויש חלק). וכדריחא נקט הגר"ש זצ"ל (קובץ תשובות ראי' סי' לו) שמוותר לצאת לטיול, מפני שדרך דלהך בכך ואין נענש בכך כמי שמתבטל ממ"ע. ומ"מ כשאין צורך אינו רואי לעשות כן. והגר"י"ק שליט"א (חוט שני סוכות פ"ב סי' טו) נקט דאע"פ שמוותר לצאת לטיול אין רואי לעשות כן שלא לאבד מצות סוכה, ע"כ. ואף האג"מ לא כתב כן אלא בלשון אפשר. ושוב העירוני שכן מבואר ברבינו מנוח (על הרמב"ם סוכה פ"ו הי"ד), ודו"ק. [ש"י"מ דעת הגר"ש זצ"ל (ספר הסוכה פסקים והערות אות ל) כהאג"מ דבה"י אינם פטורים מהסוכה, והוכיח כן מהמ"ב (סי' תרמ סי' ד) שכתב שאין לחקו דם או לשתות משקה המשלשל בימי החג למי שמצטער בכך, מפני שהדבר גורם לו להיפטר מן הסוכה, וא"כ כ"ש שאין לכתב לטיול לשם תענוג כשע"י זה יתבטל ממצות סוכה. אולם יש לחלק דיציאה לטיול ליום משם כעין תדורו משא"כ לקחת מאכל המשלשל שאין הדרך לקחתו באופן רגיל. ועוד יש לחלק דהתם הטעם אסרין כי היה יכול לפני או אחרי החג וע"כ לא פטורו כמ"ש המ"א שם וזה לא שייך בני"ד. ועיין].

מסקנא דדינא

העולה לדינא דמי שיצא לטיול והגיע למקום שאין בו סוכה קרובה פטור מן הסוכה משום שדינו כהולכי דרכים. אלא שכל זה בדעיבד אבל לכתחלה אין ראו"ל לצאת לטיול למקום שאין בו סוכה כי נמצא פטור עצמו מהמצוה.

